

HOEWEELESE WANDELING

Geschiedkundige wandeling langs de mooiste plekjes van Hoeleden naar aanleiding van Hoewelee leeft 2015.

Tekst: Godelieve Feyaerts

Vertrek: Kerk Hoeleden

Hoeleden wordt voor het eerst vernoemd in 1096 in een akte van Hendrik van Bierbeek, afstammeling van de hertogen van Brabant, stamvader van een tak van de hertogelijke familie van de heren van Bierbeek.

Naast de ruime omgeving van Bierbeek (tot Hamme-Mille en Sint-Joris-Weert) strekte hun familiebezit zich uit over Oost-Brabant (Budinghen, Kortenaeken, Hoeleden en Melkwezer) en Waals-Brabant (Linsmeau, Wastines, Opprebais, Héவில்lers).

Zijn achterkleinzoon Walter II van Bierbeek was heel godvruchtig, bad veel tot Maria en bouwde hier een hulpkapel en een hoeve. In de loop van de tijd breidde de kapel zich uit tot een kerk. Toen Walter op kruisvaart ging (derde kruisvaart 1189-1192), schonk hij de rechten, om tiende te heffen (schenking van één tiende van de oogst), aan de abdij van Heylisse. Heylisse was een Nobertijnen abdij, gesticht in 1129. Het was een gemengd klooster, de Witvrouwen (vrouwelijke tak) hadden de rechten op het dorp. Toen de Fransen kwamen in 1796, hebben zij de abdij opgeheven.

Walter van Bierbeek werd zaligverklaard op 22 januari 1224.

De eerste pastoor die in 1317 vernoemd wordt, is Libertange Egidius.

Hoeleden was goed gelegen: de Velpe beneden in het dal werd gebruikt voor het vervoer op water en de helling van de rivier maakte wijnbouw mogelijk. In 1595 was er bijvoorbeeld de pastoorswijngaard.

De wijnbouw werd rond 1815 echter verboden door Napoleon.

De hoeve naast de kerk werd “De Pastoorswinning” groot 7 ha 8 are. Bestond uit hoeve met land, wei, boomgaard en een wijngaard. De pastoorswinning werd in 1587 verhuurd aan Marck van Brampt. Deze was bedekt met Hoeledense dakpannen, want de huurder moest jaarlijks 200 walmen (strobussel om pannen op te vullen) leveren om het dak van de winning te onderhouden. De dakpannen dienden ook in gepleisterd te worden aan vorst(bovenkant dak) en zijkanten.

Tijdens de godsdienstige troebelen in de 16de eeuw verbond een onderaardse gang de winning met de kerk. Pastoor Joannes van Halle, die van adel was, had een wapenschild, gehoekt en doorsneden met de kleuren zilver en sabel (zwart). Het draagt de datum van het jaar 1618. In 1686 woonde pastoor Smet Carolus er met een dienstmeid en twee dienstknechten. Hij had twee paarden, één veulen, drie koeien, één rund en vijf varkens.

Je vindt het wapen nog achteraan in de hoek tussen Velpezicht en de kleuterklas.

Waar nu Velpezicht staat was vroeger de schuur van de Pastoorwinning, de “tiende-schuur”. Die werd in 1712 door pastoor Carolus Smets aan de Sint-Sebastiaansgilde geschonken en ingericht als een schuttershuis. Het vroegere schuttershuis was van 1511 en beschilderd met 3 vergulden kronen, en stond op het kerkplein.

De Heer van Hoeleden, Willem van Oranje, was eigenaar van de Panishoeve.

Toen hij zich tot het protestants geloof bekeerde, werd hij vervolgd door de beruchte hertog van Alva. Willem van Oranje vluchtte naar Duitsland en daarna Holland, zijn goederen werden verbeurd verklaard. De soldaten van de hertog van Alva brandden in 1567 de Panishoeve en Oudehove, een hoeve toen bewoond door Jan Van Raetshoven, plat. Ook de Overste molen en de meeste huizen ontsnapten niet aan het vuur.

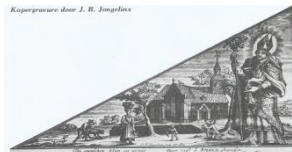
In hetzelfde jaar dook er ook een besmettelijke ziekte op waaraan het merendeel van de bevolking stierf. Zij die overleefden, weken uit voor meerdere jaren en lieten alles achter. Rond 1584 keerden ze stilaan terug maar waren ze zo arm dat ze uitstel van hun oorlogsbelastingen vroegen.

In 1633 brandde de kerk af door bliksem. Ook de boeken gingen in de vlammen op.

1692 leek een gunstig jaar: de oogst was goed gelukt, de zolders waren goed gevuld en de zomer was droog. Maar toen kwamen de Franse troepen. Zij sloegen aan het plunderen en namen onder ander mee de zilveren kronen van het O-L-Vrouwbeeld en het kindje Jezus. Daarna staken ze huizen en de kerk in brand, met als gevolg dat er veel gezinnen nog in 1702 hulp moesten vragen aan de Armentafel (nu OCMW).

De kerk is, nog steeds, toegewijd aan Sint-Amand. Hij werd geboren in 594 te Nantes (Frankrijk) en werd bisschop. Op de slavenmarkt in Gent kocht hij gevangene mensen vrij. St.-Amand overleed op 6 februari 675 te Elnon bij Doornik. In 1784 werd de eenvoudige Sint-Amand kerk gebouwd in klassieke stijl. Ze is opgetrokken in baksteen en versierd met natuursteen. Het koor, is opgebouwd uit baksteen en witte steen, en is laat gotisch. Het oudste beeld van de H. Lucia dateert van begin 14de eeuw en H. Johannes de Doper van ca. 1500. De kerk was nog niet helemaal afgewerkt, toen een orkaan in de nacht van 30 januari 1809 schade toebrengt. Twee jaar later waren er aan deze kerk al herstellingswerken. Voor dat de toren rond 1829 werd gebouwd is er een spottend gezegde ‘hoelen vol glorie, heeft eene kerk en geene toren!’

Hoeleden heeft steeds een rijk dorpsleven gehad. Vroeger waren er niet minder dan 4 kermissen en de laatste donderdag van mei een jaarmarkt! Geef deze hint door!

We verlaten het Dorpsplein en gaan richting Bunsbeek. Hou halt op het kruispunt met de Zuurbemdesteenweg.

Hier ziet u het Jacobinahof. In 1445 werd deze bewoond door Jan van den Broecke, naast de vijver van de heren van Diest. Het was een leen (gift van een leenheer aan een leenman) van Nieuwenhove.

De Zuurbemdesteenweg was vroeger de Oude Molenweg. Die liep vanuit Stok langs het nieuwe fietspad tot aan de Overste Molen, die in 1340 eigendom was van Guillaume de Holey of Van de Hove (van deze familie de Vandehove zijn er nog steeds nazaten in Hoeleden!). Men kon langs een voetweg naast de Velp en voorbij de Panishoeve recht naar de kerk van Zuurbemde.

Volg verder de Hoeledensebaan. De Hoeledensebaan was vroeger de Halensebaan, die liep van Tienen tot in Halen.

Vervolgens ziet u aan uw rechterzijde de Panishoeve, vroeger eigendom van de heren van Hoeleden. Eén van hen was Frank van Weyer, die ridder was en bekend stond om zijn dapperheid. Frank vocht mee aan de zijde van hertog Jan I van Brabant in de slag van te Woeringen in 1288. Frank van Weyer ligt begraven in Maagdendal te Oplinter (boerderij Kumpen).

In 1385 huwde Catharina van Weyer met Thomas II van Diest. Dit was erg voor Hoeleden, want Thomas was een wrede heer.

Prins Willem van Oranje, toen hij vlucht naar Holland, nam hij zijn cijns- en leenboek mee.

Hugo de Croesere kocht in 1616 het cijns- en leenboek van Hoeleden. De Croesere bleven 100 jaar heer of dame. Eleonora de Croesere liet in 1686 een lastenboek maken door Renus van Rattenborgh, waar elk stuk grond in vermeld stond.

Een andere heer was Markies de Prie die bekend stond omwille van zijn rijkdom.

Rond 1746 was Baron de Man van Attenrode heer. Hij liet een kasteel bouwen omringd door een gracht (waar de nu de stallen staan). De Baron legde rond het kasteel verschillende lanen aan, één richting de Leibeek en één richting de kerk. De familie Gautier was vanaf 1831 ook in het bezit van de Panishoeve, maar de edellieden woonden op het Jacobinahof. Deze familie heeft een grafkelder en hun gedenksteen staat op de muur van de kerk. Tweede helft van de 19de eeuw werd de Panishoeve bewoond door familie Raymaeckers. De zoon Ferdinand was burgemeester, boer, verzekeraar en brouwer. De naam van zijn bier wordt in de archieven echter niet vernoemd. Senator Ferdinadus Francen heeft de Panishoeve in 1952 door verkocht aan Wilfried Huys x Godelieve Raes. Nu is hun zoon Patrick Huys eigenaar.

Nog verder door richting Bunsbeek vloeit de Leibeek, die de natuurlijke grens vormt tussen Hoeleden en Bunsbeek. Daar speelde zich volgend verhaal af.

Lange jaren geleden leefde hier in Hoeleden een heidense gravin, die het christendom haatte en alles wat ermee samenhing. Daarom liet ze de kinderen van haar christen-slaven in de Leibeek verdrinken, om hun te beletten het doopsel te ontvangen.

Een zekere morgen vond men het lijk van de gravin op de oever van de beek tussen de elzenstruiken. Verbaasd stelde men vast dat het lichaam opengereten was en het hart verdwenen was. Wat was er gebeurd? Niemand wist het maar de slaven en de bureu fluisterden dat de duivel haar leven genomen had en haar ziel meegevoerd had naar de hel.

Dan, na haar begrafenis, kwamen er op de beek elke nacht dwaallichtjes rondzweven, en een klagend geruis steeg op van onder de brug.

Dit duurde jarenlang tot op zekere nacht Ward van Spinus met zijn paard over de steenweg reed. Hij had een glaasje te veel gedronken en floot een lustig deuntje. Toen hij gemurmel onder de brug hoorde en de dwaallichtjes zag, reageerde hij kwaad:

“Wat moet ge daar hebben, gij helse geruchtmakers?” Een rilling liep over zijn lichaam en plots was hij niet meer dronken. Een doffe stem van onder de brug antwoordde: “Het doopsel!”

Zou het dan toch waar zijn, dacht hij, wat men in het dorp vertelt, dat onder de brug het hart van de gravin ligt, en de dwaallichtjes er zolang zouden ronddwalen tot ze gedoopt werden.

Hij stak zijn lange zweep in het water, besprenkelde enige lichtjes en sprak de woorden van het H. Doopsel uit. En zie, al de lichtjes kwamen rond hem dansen, als wilden zij vragen, om ook gedoopt te worden. Meerdere keren herhaalde hij zijn werk, en langzamerhand verdwenen al die lichtjes onder de brug. Doch plots verschenen ze weer allemaal, en wat zag hij tot zijn afgrijzen in hun midden? Een bloedend hart!

Ward van Spinus had nu serieus schrik gekregen en riep:

“Ik rij naar huis, dat spel duurt al lang genoeg!” En na die woorden plonsde het hart weer in het water en de dwaallichtjes vlogen op ten hemel.

We steken aan de Panishoeve de straat over richting de Zandbergstraat, naar het Grootveld, hetgeen vroeger eigendom was van de heer van Hoeleden, en was niet minder dan 66 ha groot. 42 miljoen jaar geleden was hier zee! Er zijn zelfs schildpadden gevonden bij het uitgraven van de kelders van de woningen. **We blijven de straat volgen**, richting nieuw kerkhof. Hier was vroeger het “Hondskerkhof” (zoals beschreven staat in het lastenboek van 1686), waar veroordeelden en ongelovigen begraven werden. Links naast het Grootveld was het Eeckhout. Het vroegere bos, nu veld, werd vroeger opgesplitst in het voorste en achterste Eeckhout. Een deel behoorde toe aan de abdij van Heylisse die de gronden verpachtte voor tienden. Die gronden werden tijdens de Franse revolutie verkocht als “zwart goed”. Dat zwart goed werd alleen gekocht door vreemden, omdat de eigen inwoners het niet wilden kopen aangezien het kerkelijke eigendom was. We wandelen nu over de Konijnenberg, vroeger het Konijnenbos genoemd. Waar we zo dadelijk uitkomen, was het Cleyn Cretershof, eigendom in 1686 van Jan Van Hinnedael, tafelmeester (verantwoordelijk voor armenbedeling). Het gebouw is afgebrand in 1724.

We volgen de weg tot aan het kruispunt met de Reukebosstraat en slaan links af. De Reukenbosstraat was vroeger de Schaffelbergstraat. Rechts (in de velden achter huis nr 6 van “Felke”) lag “het paardenkerkhof”, in het Smisveld, zo staat in oude oorkonden van 1545 vermeld. Naar verluidt werden er paarden begraven omdat die als edele dieren werden beschouwd.

We komen op het kruispunt met de Neerlintersesteenweg, steken de straat over en volgen de Herrebeekstraat omhoog. Aan het einde van de straat, voorbij nummer 52 volgen we de voetweg langs het veld. We komen nu aan de Zelberg, zeker één van de mooiste plekken van Hoeleden. Vroeger strekte zich hier het Lazarusbos uit, waar zich een “pesthuis”, of ziekenhuis, bevond in de 16de eeuw. De Zelberg is het hoogste punt en ligt 55 m boven de zeespiegel. De kerk ligt “slechts” op 42 m hoogte! Het kruis van de kerktoren ligt dus lager dan het punt waar u zich nu bevindt!

Bij het uitgraven van de kelders van Helstraat nr. 1, huize Vanoeveren-Feyaerts, werd een stenen beitel gevonden van 5 000 jaar oud (uit het nieuwe stenen tijdperk)! De eerste landbouwers die ook leefden van jacht en vis. Hij vond daar alles wat nodig was om te leven: de Heibos voor het wild en het waterrijke Stoksbroek voor de vis.

We komen uit op een T, hier gaan we links. Aan de schuur slaan we rechtsaf, richting de geitenboer (Pottelbergstraat) en volgen de weg links langs de boerderij.

Hier stond vroeger een windmolen, die na de 2de wereldoorlog afgebroken werd. Vóór de fusie was dit grondgebied Bunsbeek!

We volgen de weg en nemen het voetpad links naast huis nr 50 richting Heibos.

Dit is de voetweg “het Tiensevoetbaantje”. Dit baantje liep van de Ransberg naar Tienen. Opvallend: de boer laat in het midden van de weide een strook ongemaaid gras staan, voor de biodiversiteit.

We wandelen naast de Heibos en gaan langs het 2de poortje het bos in. Dit bos was vroeger 28 bunders (zo'n 40 ha) groot. In 1228 werd het bos door Wouter van Zottegem aan de abdijs van “Maagdendal” geschonken waar zijn zuster abdis was. Deze abdijs in Oplinter is nu het huis van dierenarts Kumpen. *Als je in het bos aan een T komt met een poort gaat u enkele stappen naar links.* Daar ziet u één van de twee kapelletjes die de Heibos rijk is. Het is toegewijd aan onze lieve Heer. *We verlaten het bos langs de grote dreef, en stappen door het poortje van Natuurpunt terug op de asfaltweg. Sla naar links af.*

De Heibos werd in 1860 gekocht door de gebroeders Coenen van Zoutleeuw, die in Zoutleeuw een houtzagerij en een pottenbakkerij uitbaatten. Het hout afkomstig van de Heibos werd in de zagerij gebruikt, potten en pannen werden ook in Hoeleden gebakken. Voor het bakken van de Hoeledense dakpannen werd kleigrond gebruikt. Zo ontstond er naast de Heibos een put, die later een vijver werd. In de vorige eeuw waren er in de Bredestraat, deze zie je aan je rechterkant, ook nog pannenbakkers, nl. Elie Morren en zoon.

Blijf de weg waar je op uit kwam rechtdoor volgen. Het bos dat je nu verder links ziet werd vroeger de ‘Voorste Heibos’ genoemd.

Volg de weg. Aan je rechterkant zie je 2 huizen staan. Wandel verder op de weg. Neem vervolgens de eerste aarden weg links. Geniet van de uitzichten! Nu kom je op de Zandstraat uit (aan Frans en Goor). Sla hier links af. Vroeger heette de Zandstraat Pottelbergstraat. Dit was vroeger een verbindingsweg met de Ransberg. *Wandel tot juist voor het eerste huis aan de linkerkant en kijk naar*

links. Ook daar was een pottenbakkerij. Deze plek heet nu “het Asbroek”. Daar woonde in de 18de eeuw heer Vandeberg, die een functie uitoefende voor de Spaanse koning. Zo kwam de “Koningsbempd” aan zijn naam. Van aan de geitenboer, waar we eerder wandelden, tot aan tankstation Hognoul (op de Hoeledensebaan) liep vroeger de Vaerendriesstraat.

Volg de weg verder naar beneden. Op het kruispunt kom je uit aan café De Lustige Schutters. Steek aan dit café het kruispunt over en neem de doodlopende straat, de Driesstraat. Volg deze weg, hij gaat over in een kiezelweg). Verder in de Driesstraat is een vijver. In de 11de eeuw stond daar een woontoren. In het lastenboek van 1686, dus enkele eeuwen later, stond echter geschreven “een zeker huisje met een gracht omvloedt, groot 2 bunder”, eigendom van Guillaum de Locquenhien. Hij woonde daarnaast op de ‘Zeven bunder’. In tijden van plunderingen en oorlog was deze plaats een onderkomen voor de onderdanen en het vee van de heer.

We bevinden ons nu in het Kerkeveld en het Schrabaerdenbos dat 8 bunder groot was (10 ha 40 are). Het bos, waar nu niets meer van overblijft, reikte tot over de Neerlintersesteenweg. Hier vloeit ook de Paardenbeek, deze is er nog steeds. Mensen kenden deze vroeger onder de naam Motbeek, hetgeen nog altijd verwijst naar de “motte” van ooit. Een motte is een woontoren op een heuveltje.

Vorbij de weide met paarden ga je naar links, langs de perenboomgaard omhoog. Dan kom je uit aan een wit huis, hier sla je rechts af. Je volgt het pad door het veld en volgt dat tot je terug op een veldweg komt die links omhoog afslaat en uitkomt op de Neerlintersesteenweg. Eénmaal boven gekomen sla je rechtsaf, terug richting kerk, het vertrek- en eindpunt. De Neerlintersesteenweg was vroeger de Dorpsstraat en kwam maar tot aan de Lindestraat, die de Hopstalstraat was. De Hopstal was een schuur halverwege de Lindestraat.